

MENGÜCEKLİ BEYLİĞİ SİKKELERİ

Adil Özme*

Mengüceklî Beyliğı, 1071 yılında Bizans İmparatorluğu ile Büyük Selçuklular arasında yapılan Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Alp Arslan'ın kumandanlarından olan ve hakkında kaynaklarda pek az bilgi bulunan Mengücek Gazi tarafından Erzincan, Kemah, Divriğı ve Şebinkarahisar il ve ilçelerini içine alan bölgede, 1080 yılında kurulur¹. Mengücek Gazi'nin giriştiğı fetihler sırasında şehit olduğı anlaşılmakta ise de, ölüm tarihi tespit edilememektedir. Mengücek Gazi'nin ölümünden sonra, yerine oğlu İshak geçer. İshak, Artuklu ve Danişmentliler'e karşı yaptığı savaşta yenilerek, Danişmendliler'e tabi olur. Emir İshak'ın 1142 yılında ölümünden sonra Mengüceklî Beyliğı, biri Erzincan-Kemah ve diğeri de Divriğı kolu olmak üzere ikiye ayrılır².

Erzincan-Kemah kolunun ilk hükümdarı İshak'ın oğlu Davud (veya Davudşah) olup hakkında fazla bir bilgi yoktur. Davud'un ölümünden sonra (1151 veya 1162) yerine oğlu Behramşah geçer. Behramşah'ın iktidarında Erzincan bir ticaret ve kültür şehri halini alır³. Bu dönemde, Mengüceklî Beyliğı Anadolu Selçuklularının egemenliğini tanır. Behramşah, 1202 yılında 2. Süleymanşah'ın Gürcistan seferine katılır, ancak Gürcülere esir düşer ve kurtuluş akçası karşılığında serbest kalır. Behramşah'ın 1225 yılında ölümünden sonra oğlu 2. Davudşah Mengüceklî Meliki olur. Davudşah, 1. Alaeddin Keykubad'a karşı Erzurum Selçuklu Meliki Cihanşah, Eyyubi Hükümdarı Melikül Eşref ve Celaleddin Harzemşah ile ittifak kurma girişimlerinde

* Dr. Adil ÖZME, Sanat Tarihçisi, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2.TBMM, 06100 Ulus/ANKARA.

¹ A. Sevim-Y. Yücel, *Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara 1989, s. 211; O.Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1998, s.55-60; Faruk Sümer, "Mengücekler", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İstanbul, 1957, s. 713-718; A. Sevim-Y. Yücel, *Türkiye Tarihi I, Fetihden Osmanlılara Kadar (1018-1300)*, Cilt: I, Ankara, 1995, s. 152; M. Houtma, "La dynastie des Benu Mengucek", *Keleti Szelme*, V, Budapest 1904, s.277-282.

² A. Sevim-Y. Yücel, *a.g.e.*, 1989, s. 211-212; O.Turan, *a.g.e.*, s. 60.

³ İbni Bibi, Behramşah'ın, kendisine Mahzenü'l Esrar adlı kitabını sunan İmam Nizami-i Gencevi'ye, beş bin dinar verdiğini yazmaktadır. Bkz. İbn Bibi, *El Evamiru'l-Ala'iyeye Fi'l Umuri'l-Ala'iyeye (Selçuk Name)*, I, (Haz. Mürsel Öztürk), Ankara, 1996, s.92.

Adil Özme

bulunur. Bunun üzerine Alaeddin Keykubad, 1228 yılının Ekim ayında harekete geçer ve Erzincan ile Kemah'ı alarak, buradaki Mengüceklî Beyliği'ne son verir⁴.

Mengüceklî hanedanının Divriği kolu, daha uzun bir ömre sahip olur. Divriği Mengüceklîleri'nin ilk hükümdarı Mengücek Gazi'nin torunu ve İshak'ın oğlu Süleyman'dır. Süleyman'dan sonra yerine Şahinşah geçer ve Mengüceklîler, Anadolu Selçuklu Sultanı 2. Kılıç Arslan ve 2. Süleymanşah'a tabi olur. 1197 yılından sonra öldüğü anlaşılan Şahinşah'tan sonra, sırasıyla Süleyman, Ahmet Şah ve Melik Salih Divriği hükümdarı olur. Bu kolun, Moğol Hanı Abaka Han'ın 1277 yılında Anadolu'ya gelmesinden önce ortadan kalktığı ileri sürülmektedir⁵.

ERZİNCAN-KEMAH MENGÜCEKLİLERİ SİKKELERİ

Fahreddin Behramşah (1162-1225)

Cinsi	:Bakır
Darp yeri	:Yok
Tarihi	:563/1167
Çapı	:19 mm.
Ağırlığı	:3.15 gr.

Ön Yüz :Noktalı daire içerisinde, bir elinde asa (mızrak?), diğer elinde açık şekilde kitaba benzer bir nesne tutan, cepheden yarım portre olarak tasvir edilmiş Bizans tarzında bir figür (Res. 1a).

Arka Yüz :Fahru'din Behramşah bin Davud bin İshak Nasır...emirü'l mü'minin senet sel(ase) ve sittin ve hams mie⁶ (Res. 1b).

Cinsi	:Bakır
Darp yeri	:Erzincan
Tarihi	:570/1174
Çapı	:22 mm.
Ağırlığı	:4.05 gr.

⁴ A. Sevim-Y. Yücel, *a.g.e.*, 1989, s. 212; O.Turan, *a.g.e.*, s. 60-66.

⁵ A. Sevim-Y. Yücel, *a.g.e.*, 1989, s. 213; O.Turan, *a.g.e.*, s. 66-68.

⁶ *Asya'dan Anadolu'ya İnen Rüzgar*, (Yay. Haz: Ş. Şentürk-B. Johnson), 3, İstanbul, 1994, s.15, No:14986; İ.Artuk-C.Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, C:1, İstanbul, 1970, s. 388, No: 1191; P. Casanova, *Numismatique des Danichmendites*, Revue Numismatique, 1896, s.312, Lev. XLIX; Ahmed Tevhid, *Meskukat-ı Kadime-i İslamiye Kataloğu*, 4. Kısım, Kostantiniye, 1321, s. 77, No: 95.

Mengüceklî Beyliği Sikkeleri

Ön Yüz :Fahru'd-Dünya ve'd-Din Ebu'l Muzaffer Behramşah bin Davud bin İshak Nasır-ı emirü'l-mü'minin (Res. 2a).

Arka Yüz :Duribe Haze'd-Dirhem...Erzincan ...sebain ve hams mie⁷
(Res. 2b).

Cinsi :Bakır
Darp yeri :Erzincan
Tarihi :579/1183
Çapı :21mm.
Ağırlığı :4.70 gr.

Ön Yüz :Noktalı bir altıgen içerisinde sola doğru sakallı bir baş.

Fahru'd-Din duribe bi-Erzincan senet tıs'a sebain hams... mie (Res. 3a).

Arka Yüz : Nasır-ı emirü'l mü'minin Melikü'l-Ümera Şah Gazi
Behramşah bin Davud⁸ (Res. 3b).

Cinsi :Bakır
Darp yeri :Erzincan
Tarihi :600/1203
Çapı :28 mm.
Ağırlığı :7.70 gr.

Ön Yüz :Behramşah bin Davud duribe bi-medinet Erzincan fi şuhur
senet sittemi'e (Res. 4a).

Arka Yüz :El-abdu'z-zaif el-muhtac ila rahmetullah te'ala⁹ (Res. 4b).

Cinsi :Bakır
Darp yeri :Medinet-i Erzincan
Tarihi :616/1219

⁷ İ.Artuk-C.Artuk, *a.g.e.*, C:1, s.387-388, No: 1188; P. Casanova, *a.g.e.*, s.313; *Asya'dan*.s.16, No:14987; A.Tevhid, *a.g.e.*, No: 96.

⁸ B.Butak, *XI. XII. XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları*, İstanbul, 1947, No:101; P.Casanova, *a.g.e.*, s. 87; *Asya'dan*...s.17, No:14989; İ.Artuk-C.Artuk, *a.g.e.*, s.388, No:1189; A.Tevhid, *a.g.e.* No:97.

⁹ *Asya'dan*... s.17, No: 14990.

Adil Özme

Çapı	:28mm.
Ağırlığı	:6.05 gr.
Ön Yüz	:Behramşah bin Davud Duribe bi-Medinet Erzincan fî senet sitta işrin ve sitt'a mie
Arka Yüz	: El-abdü'z-zaif el-muhtac ila rahmetullah te'ala ¹⁰ .

DİVRİĞİ MENGÜCEKLİLERİ SİKKELERİ
Seyfeddin Ebul Muzaffer Şahinşah (1175-1199)

Cinsi	:Bakır
Darp yeri	:Silik
Tarihi	:Silik
Çapı	:25mm.
Ağırlığı	:7.15 gr.
Ön Yüz	:Es-Sultanü'l Muazzam İzzü'd-Dünya ve'd-Din Ebu'l Feth Kılıç (Arslan) bin Mes'ud Nasır-ı emirü'l-mü'minin.
Arka Yüz	:...bin Süleyman bin ...shak Hüsam emirü'l mü'minin ¹¹ .

Cinsi	:Bakır
Darp yeri	:Silik
Tarihi	:573/1177
Çapı	:25mm.
Ağırlığı	:7.80 gr.
Ön Yüz	:El-Ümera Seyfud-Dünya ve'd-Din Şahinşah bin Süleyman duribe Haza Dirhem... (Res. 5a).
Arka Yüz	:bin İshak Hüsam emirü'l mü'minin izzullah ensare senet selas ve hamsi-mi'etin ¹² (Res. 5b).

¹⁰ P. Casanova, *a.g.e.*, 1896, s.311; B.Butak, *a.g.e.*, No:102; İ.Artuk-C.Artuk, *a.g.e.*, s.388, No:1190; A.Tevhid, *a.g.e.*, No: 99.

¹¹ Max van Berchem, *Monnaies de Shahanshah, Preince Mengoudjekide de Divriği*, Memoires de L'Institut Français d'Archeologie Orientale du Caire, Kahire 1910, s.104; İ.Artuk-C.Artuk, *a.g.e.*, C:I, s.389, No:1192; A.Tevhid, *a.g.e.*, No:100b.

¹² Max van Berchem, *a.g.e.*, s.106, Lev.XLIX.

Mengüceklî Beyliği Sikkeleri

Cinsi	:Bakır.
Darp yeri	:Silik
Tarihi	:Silik
Çapı	:25mm.
Ağırlığı	:7.70 gr.
Ön Yüz	:Es-Sultanü'l Kahır Rüknü'd-Dünya ve'd-Din Ebu'l Feth Süleyman....

Arka Yüz :Fahrü'l Ümera Seyfüddin Ebu'l Muzaffer Şahinşah bin Süleyman bin İshak Hüsam emirü'l mü'minin¹³.

Bu güne kadar bulunan ve çeşitli koleksiyonlardaki buluntular ışığında, Mengüceklîler'den ilk sikke darp ettiren hükümdarın, Fahreddin Behramşah olduğu anlaşılmaktadır¹⁴. Darp ettirdiği ilk sikkesinde darp yeri belirtilmemişse de, darp tarihi olarak hicri 563 yazılmıştır. Diğer sikkelerin tamamında ise, darp yeri olarak Erzincan yazılmıştır. Behramşah'ın 570 ve 579 tarihli sikkelerinde darp yeri, *bi-Erzincan* (Erzincan da) olarak yazılmışken, 600 ve 616 tarihli sikkelerinde, *bi-Medinet-i Erzincan* (Erzincan şehrinde) olarak karşımıza çıkar.

Fahreddin Behramşah'ın ilk sikkelerinde, kendi adı ile beraber babası Davud ve dedesi İshak'ın adı yer alırken, 579 tarihinden sonra darp ettirdiği sikkelerinde, kendi adı ile beraber yalnızca babasının ismine rastlanmaktadır¹⁵.

Aynı şekilde 579 tarihine kadar olan sikkelerinde, *nasır emirü'l mü'minin* (müminlerin emirinin koruyucusu, yardımcısı)¹⁶ ibaresi yer alan Behramşah, daha sonra darp ettirdiği sikkelerinde *el-abdü'z zaif el muhtac ila rahmetullah te'ala* (Allah'ın rahmetine muhtaç âciz ve zavallı kul) ibaresine yer vermiştir¹⁷. Bu dua-anmaya,

¹³ Max van Berchem, *Materiaux pour un Corpus Inscriptionum Arabicarum,III*, Le Caire, 1917, s.104.

¹⁴ Ali Kemali, Behramşah'tan başka diğer Mengüceklî hanedanı üyelerinin de sikke darp ettirdiğini belirtmektedir. Bkz. Ali Kemali, *Erzincan, Tarihi,Coğrafi, İçtimai, Etnoğrafi, İdari, İhsai Tetkikat Tecrübesi*, İstanbul, 1932, s.210. Ancak biz bu görüŖe katılmıyoruz. Ne tarihi kaynaklarda, diğer Mengüceklî hanedanı üyelerinin sikke darbına dair bir kayıt vardır ne de müze ve özel koleksiyonlarda, bu hükümdarlara ait sikkeler bulunmaktadır.

¹⁵ Osman Turan, Behramşah'ın sikkelerinin bir yüzünde kendi, diğer yüzünde metbu olduğu 2. Kılıç Arslan ve 2. Süleyman Şah'ın adlarının yazılı olduğunu belirtir. Ancak Behramşah'ın hiçbir sikkesinde bu iki hükümdarın adına rastlanmaz. Bkz. O. Turan, a.g.e. s.64.

¹⁶ Burada kastedilen emir, Abbasi halifesidir. Bu unvanla, kendilerini halifenin yardımcısı, koruyucusu olarak göstermek istiyorlardı.

¹⁷ Behramşah'ın iktidarının son yıllarında darp ettirdiği sikkelerinde, yalnızca bu ibareyi kullanması ve başka bir unvan kullanmaması yaşlılığıyla ve psikolojik durumuyla ilintili olmalıdır. İlerleyen yaşımdan dolayı, dünyevî hayattan sıyrılıp uhrevî bir yaşama kendini hazırlıyor olmalıdır.

Adil Özme

Mengüceklî ve Danişmendî sikkelerinde de rastlanmaz. Bu ibare sadece, Anadolu Selçukluları'ndan Behramşah'ın çağdaşı olan, 2. Kılıç Arslan'ın oğlu Ankara Meliki Muhüyyiddin Mes'ud'un (1186-1204) sikkelerinde görülür¹⁸ve daha çok kitabelerde kullanılan bir kavramdır¹⁹.

Behramşah'ın 563 ve 579 tarihli sikkelerinde, yalnızca *Fahrüd-Din* (dinin övücü) unvanı yer alırken; 570 tarihli sikkesinde, bu unvan *Fahrüd-Dünya ve'd-Din* (dünyanın ve dinin övücü) şeklinde kullanılmıştır. 600 ve 616 tarihinde bastırıldığı sikkelerinde ise, bu unvan hiç kullanılmamıştır. 570 tarihli sikkesinde *ebu'l muzaffer* (zaferlerin babası) unvanı yer alırken, 579 tarihli sikkesinde, diğer sikkelerinde yer almayan *melikü'l ümera şah gazi*²⁰ (emirlerin hükümdarı şah gazi) unvanını kullanmıştır.

Divriği Mengüceklîleri'nden ilk sikke bastıran hükümdar, Süleyman'ın oğlu Şahinşah'tır²¹. Günümüze ulaşabilen örneklerden, Şahinşah'ın üç defa sikke bastırıldığı anlaşılmaktadır. Şahinşah'ın ilk sikkesinde darp yeri ve tarihi siliktir. Ön yüzünde Anadolu Selçuklu Sultanı 2. Kılıç Arslan'ın adı ve unvanlarının yer alıyor olması, bu sikkenin basıldığı tarihte, Divriği Mengüceklîleri'nin Anadolu Selçukluları'nın egemenliği altında olduğunu kanıtlar. Arka yüzünde ise, kendi adının yanı sıra babası Süleyman ve dedesi İshak'ın adı yazılıdır. Yine sikkenin bu yüzünde *hüsam emirü'l mü'minin* (müminlerin emirinin keskin kılıcı)²² ibaresi görülür. Şahinşah, aynı ibareyi 1180-81 tarihinde inşa ettirdiği Divriği Kale Camii'nin kitabesinde de kullanmıştır²³.

Darp yeri silik olan 573 tarihli sikkесinin ön yüzünde, *el-ümera Seyfü'd-Dünya ve Din* (dünyanın ve dinin kılıcı)²⁴ unvanı ile, kendinin ve babasının adı; arka yüzünde ise, *hüsam izullah ensare* (Allah'ın yardımcısının keskin kılıcı)²⁵ ibaresi yer alır. Bu

¹⁸ Bkz. N. Aykut, *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I, I. Mesud'dan I. Keykubad'a Kadar (510-616/1116-1220)*, İstanbul, 2000, s.241-256, No:37-44.

¹⁹ Erzincan'da Mengüceklî Döneminden günümüze kalan yapı veya kitabeye rastlanmaz. Ancak bu ibareyi Divriği Mengüceklîleri'nden Ahmet Şah'ın, Divriği Kalesi'ndeki 634 tarihli kitabesinde görüyoruz. Bkz. Max van Berchem, *Corpus Inscriptionum Arabicarum*, s.89.

²⁰ Behramşah'ın, 2. Süleymanşah'ın Gürcistan seferine katılmasını kaynaklar ayrıntılı olarak yazmaktadır. Ancak, bu seferden önce darp edilen 579 tarihli bu sikkesinde, " Gazi " sıfatını kullanmış olması, başka bir sefere daha katılmış olduğunu gösterir.

²¹ Şahinşah, Divriği Kale Camii'nin de banîsidir. Divriği Mengüceklîleri'nden imar faaliyetini başlatan ilk hükümdardır.

²² Bu ibareyle, tıpkı nasır emirü'l mü'minin ibaresinde olduğu gibi, Abbasi halifesine olan bağlılığını göstermektedir.

²³ Kale Camii kitabesi için bkz. Max van Berchem, *Corpus Inscriptionum Arabicarum*, s.104.

²⁴ Kale Camii kitabesinde bu unvanı da kullanmıştır. Bu unvanı, Divriği'de kendisi için yaptırdığı 1193 tarihli Sitte Melik Kümbeti kitabesinde Seyfü'd-din olarak kullanmıştır.

²⁵ Bu ibarede de Abbasi Halifesi'ne atıfta bulunmakta ve ona bağlılığını ifade etmektedir.

Mengüceklî Beyliği Sikkeleri

sikkenin başka bir örneğinde darp yeri *bi-Defriki*²⁶ olarak okunmaktadır²⁷. Bundan hareketle, darp yeri okunamayan diğer sikkelerin de, Divriği’de darp edilmiş olma olasılığı güçlenmektedir. Ayrıca, Mengüceklî Dönemine ait yazılı bir belgede, ilk defa Divriği adının bulunması ve Mengüceklî Döneminde kentin adının *Defriki* olarak adlandırıldığını öğrenmemiz açısından bu sikke önemlidir.

Şahinşah’ın üçüncü sikkesinin ön yüzünde, Anadolu Selçuklu Sultanı 2. Süleyman Şah’ın adı ve unvanları vardır. Bu nedenle Şahinşah’ın 2. Kılıç Arslan’ın egemenliğini kabul ettiği gibi, oğlu 2. Süleyman Şah’ın egemenliğini de tanıdığı anlaşılıyor. Darp tarihi silik olan bu sikkenin, 2. Süleyman Şah’ın ve Şahinşah’ın egemenliklerinin kesiştiği 593 tarihinde darp edildiği anlaşılmaktadır. Sikkenin arka yüzünde, 573 tarihli sikkesinde olduğu gibi kendinin babasının ve dedesinin isimleri bulunmaktadır. Şahinşah’ın bu sikkesinde, diğerlerinden farklı olarak *fahr-ü ümera* (hükümdarların övüncü) ve *ebu’l muzaffer* (zaferlerin babası)²⁸ unvanları yer almaktadır.

Mevcut örneklerden hareketle, Mengüceklîler zamanında sikke darbının Erzincan ve Divriği darphanelerinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Mengüceklî sikkelerinin çapları 15 mm. ile 28 mm. arasında; ağırlıkları ise 2.55 gr. ile 7.80 gr. arasında değişmektedir. Aynı kalıpla darp edilen sikkelerin pullarında, ağırlık ve ölçü olarak farklılıklar bulunması, darphane görevlilerinin, sikke pullarını hazırlanırken gerekli özeni göstermediklerini açıklar. Mengüceklîlerin altın ve gümüş sikkelerine rastlanmayışı, yalnızca bakır sikke darp ettirdiklerini gösterir²⁹. Mengüceklî ülkesinde kullanılan altın ve gümüş sikkeler büyük bir olasılıkla Anadolu Selçuklu sikkeleriydi.

Mengüceklî sikkelerinde hâkim unsur yazıdır. Danişmendli ve Anadolu Selçuklu hükümdarları sikkelerinde, kendilerinin ve babalarının isimlerini yazarken; Mengüceklî hükümdarları, dedelerinin adlarını da sikkelerine yazdırmışlardır. Ancak Artuklular’da olduğu gibi tüm soy kütüğü yazılmamıştır. Bakır sikkeler üzerine darp yeri ve tarih yazımı, Danişmendli ve Anadolu Selçuklu sikkelerinde sık görülmezken, Mengüceklî sikkelerinde âdeta bir kural halini almıştır. Özenli bir işçiliğin ve yazı kalitesinin yer almadığı Mengüceklî sikkelerinin bazılarının, yazı karakteri ve kompozisyon düzenlenişı açısından Abbasi ve Artuklu sikkelerine benzerlik göstermeleri, sikke ustalarının bu bölgelerden gelmiş olabileceğine işaret eder.

²⁶Bizans Döneminde adı Tephrike (Tefrike) olan kente, Mengüceklî Döneminde Defriki dendiği mevcut sikkeden anlaşılmaktadır. 15. yüzyılda Dıfriki ve 17. yüzyıldan itibaren Divriği olarak adlandırılmıştır. Bkz. B. Darkot, “Divriği”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt:3, İstanbul, 1945, s. 596.

²⁷Bkz. N. Sakaoğlu, *Türk Anadolu’da Mengücekoğulları*, Ankara, 1971, s.80.

²⁸Bu unvanı, Sitte Melik Kümbeti kitabesinde ve Kale Camii kitabesinde de kullanmıştır.

²⁹Atom Damalı, Erzincan kolunun sikkelerinin Erzincan darphanesinde basıldığını ve baskıları itinalı gümüş ve bakır sikkeler bastırıldığını belirtir. Bkz. A. Damalı, *150 Devlet 1500 Sultan İslam Sikkeleri*, İstanbul, 2001, s.218.

Adil Özme

Mengüceklı sikkelerinden yalnızca iki tanesinde figüre yer verilmiştir. Behramşah'a ait 563 tarihli sikkenin ön yüzünde, noktalı bir daire içerisinde cepheden, belden yukarısı ile tasvir edilen zengin giysili figürün başında hale bulunmaktadır. Yukarı kaldırdığı sol elinde bir nesne, sağ elinde ise bir asa (?) tutmaktadır³⁰. Bu tip figürler, başta sikkeler olmak üzere Bizans tasvir sanatında çok yaygındır. Çağdaşı olan Bizans imparatorlarının sikkelerinde bu tarzda resmedilmiş figürlere sıkça rastlanmaktadır³¹. Olasılıkla, Behramşah Bizans sikkelerindeki bu kompozisyonu beğenmiş ve kendi sikkelerinde de kullanmıştır. Behramşah'ın 579 tarihli diğer sikkesinde ise farklı bir düzenleniş görülür. Sikkenin ön yüzünde, noktalı bir altıgen içerisinde dolduracak büyüklükte, sola doğru profilden yalnızca bir baş figürü resmedilmiştir. Grek ve Roma üslubundaki portrelere³² benzer tarzdaki bu figüre Danişmendli³³, Artuklu ve Zengi sikkelerinde³⁴ de sıkça rastlanmaktadır.

³⁰ Aynı tarzda resmedilmiş Bizans imparatorlarının ellerinde, haçlı asa ve globus bulunmaktadır. Hıristiyanlıkta dinsel anlamları olan bu sembollerini, kendi sikkesinde değiştirerek âdeta tanımsız nesnelere haline getirmiştir.

³¹ Bizans sikkelerindeki örnekleri için bkz. O. Tekin, *Bizans Sikkeleri, Byzantine Coins*, İstanbul, 1999, No:269-275, 289-291.

³² Grek ve Roma örnekleri için bkz. O. Tekin, *Yapı ve Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri, Greek and Roman Coins*, İstanbul, 1994; O. Morkholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri, Büyük İskender'in Tahta Çıkışından Apameia Barışı'na Kadar (İ.Ö. 336-188)*, (Çev. O. Tekin), İstanbul, 2000; D. R. Sear, *Greek Coins and Their Values*, London, 1978.

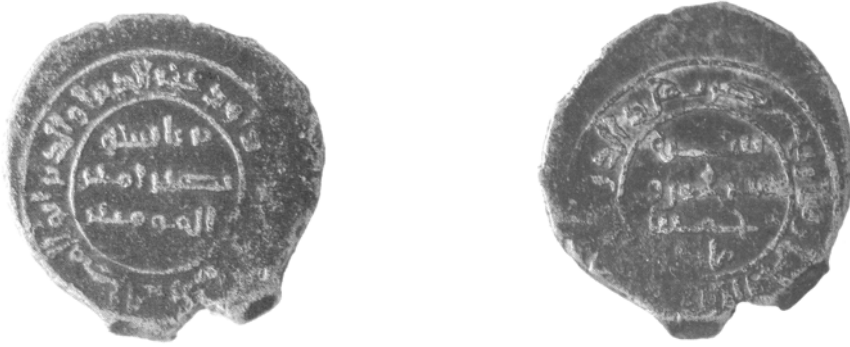
³³ Benzer tarzda yalnızca başıyla tasvir edilmiş bir figürde Danişmendli Nizameddin Yağıbasan'ın sikkesinde görülmektedir. Bkz. *Asya'dan...* s.21, No:15000.

³⁴ Artuklu sikkelerindeki Hellenistik ve Roma etkileri için bkz. A. Özme, "Artuklu ve Zengi Sikkelerinde Hellenistik ve Roma Sikkelerinin Etkileri", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 08-10 Nisan 2002, Bildiriler, Kayseri, 2002, s. 649-660.

Mengücekli Beyliği Sikkeleri

Res. 1a- 1b.

Res. 2a-2b

Adil Özme

Res. 3a-3b.

Res. 4a-4b.

Mengücekli Beyliği Sikkeleri

Res. 5a-5b.